Audronė Bliujienė

UŽPELKIŲ KAPINYNO TYRINĖJIMAI 1987 M.

1987 m. LTSR dailės muziejus pradėjo tirti Užpelkių kapinyną (Kretingos raj., Rūdaičių apylinkė). Kapinynas yra kelio Palanga-Rūdaičiai-Kretinga dešinėje, apie 3 km į ŠR nuo Rūdaičių kaimo, kairiajame Žibos upelio krante, mažoje kalvelėje. Paskutinį kartą kapinynas suartas 1985 m. Centrinė kapinyno dalis suardyta kasant smėlį, V - iškasinėta bulviarūsių, apaugusi pušimis, krūmais. 1985 m. MA II žvalgė Užpelkių kapinyną, ištyrė 6 kapus (žr. ATL 1984 ir 1985 metais. - V., 1986. - P. 70).

1987 m. kapinyno R dalyje ištirtas 265 m^2 plotas, rasti 22 (Nr. 7-28) nedegintų mirusiųjų kapai. Beveik visi kapai suardyti (išskyrus kapus Nr. 14, 16). Dažniausiai nesuardytas yra išlikęs kapo galvūgalis ar kojūgalis. Mirusieji laidoti pailgose, apvaliais kampais duobėse. Jų dydis - 210-230x70-100 cm, gylis - 28-88 cm nuo dabartinio žemės paviršiaus. Bet dažniausiai kapų duobių dugnai aptikti 28-35 cm gylyje, t.y. ariamame žemės sluoksnyje. Mirusiųjų kaulai neišliko. Rasta dantų (kapai Nr. 15, 19, 22, 25), o kai kur ilgųjų kaulų, pirštų falangų liekanų. Laidojant buvo atliekamos apeigos su ugnimi: kapų duobėse yra pavienių angliukų, pelenų. Kapuose Nr. 10, 11, 19 rasta karstų fragmentų. Visame tirtame plote buvo pavienių akmenų, o R tirto ploto kampe aptikta akmenų vainikų (?) liekanų. Mirusiųjų lytis, laidojimo kryptis, padėtis kape nustatyta pagal įkapes: 8 kapuose (Nr. 10, 14, 15, 19, 21, 22, 24, 28) palaidotos moterys, 3 kapuose (Nr. 9, 12, 16) - vyrai. Kitų lytis nenustatyta. Daugumas mirusiųjų palaidoti galva į ŠR (tarp 5°-60°, kapai Nr. 7-16, 18, 21-23, 25-27), nors yra ir palaidotų į ŠV (kapai Nr. 19, 20), PV (kapas Nr. 28), PR (kapas Nr. 17). Mirusieji laidoti aukštielninki, ištiestomis kojomis. Rankų padėtis aiški tik kapuose Nr. 14 ir 20 - palaidotųjų rankos sudėtos ant krūtinės.

Laidota su gausiomis įkapėmis, išskyrus 3 kapus (Nr. 7, 18, 27). Iš vyrų kapų išsiskiria nesuardytas kapas Nr. 16. Čia duobės gale prie mirusiojo galvos gulėjo dalgis, galvos dešinėje - įmovinis plačia rombo formos plunksna ietigalis (jo ilgis - 19,5 cm). Ties juosmeniu gulėjo 14,5 cm ilgio peilis, o po juo rasti 2 neapdirbto gintaro gabalai. Neapdirbtų gintaro gabalų rasta ir atsitiktinai. Iš vyrų kapuose rastų buities reikmenų išsiskiria masyvus lygiagretainio formos kalkakmenio galąstuvas (kapas Nr. 12, dydis - 14x5,5x4 cm). Suardytame vyro kape Nr. 8 prie kojų rasti 2 pentinai geležiniais lankeliais ir profiliuotais žalvariniais spygliais bei odinio dirželio 2,5 cm ilgio fragmentas. Dirželio plotis - 1,7-2 cm, vienas jo galas su ovalia žalvarine sagtele ir apkalėliu.

Iš moterų kapų išsiskiria apardytas kapas Nr. 19 (pav. 5). Mirusioji palaidota su žalvarine antkaklė, kurios vienas galas baigiasi kilpele, kitas - kabliuku, o lankelio galai apvynioti viela (kita tokia antkaklė rasta suardytame kape Nr. 13). Ant krūtinės, padėti vienas ant kito, gulėjo du apskriti, su "tutuliu" viduryje, 5,4 cm skersmens galvutėmis smeigtukai. Jų adatos buvo geležinės. Smeigtukų galvutės puoštos įkartomis ornamentuotais žalvariniais žiedeliais ir spurgelių eilėmis tarp jų. "Tutulio" viršūnė puošta mėlyno stiklo akute bei tokiais pat žiedeliais ir spurgeliais.

Turtingomis įkapėmis išsiskiria moters kapas Nr. 14. Mirusiosios galvūgalyje stovėjo miniatiūrinis pūstašonis puodelis, po juo rastas žalvarinis žiedas, tošinės dėžutės liekanų (dar vienos tošinės dėžutės fragmentai aptikti kape Nr. 10). Mirusiosios galvos kairėje gulėjo 3 cm skersmens smiltainio verpstukas. Jos kaklą puošė žalvarinė antkaklė rakto skylutės formos kilpele užsegimui, ant rankų buvo žalvarinė storagalė ir juostinė trikampio pjūvio apyrankės. Du žalvariniai įvijiniai, platesne priekine dalimi žiedai rasti ant rankų, dar vienas - ant krūtinės. Ant krūtinės rasti ir du geležiniai lazdeliniai smeigtukai bei smulkus gintarinis karolis.

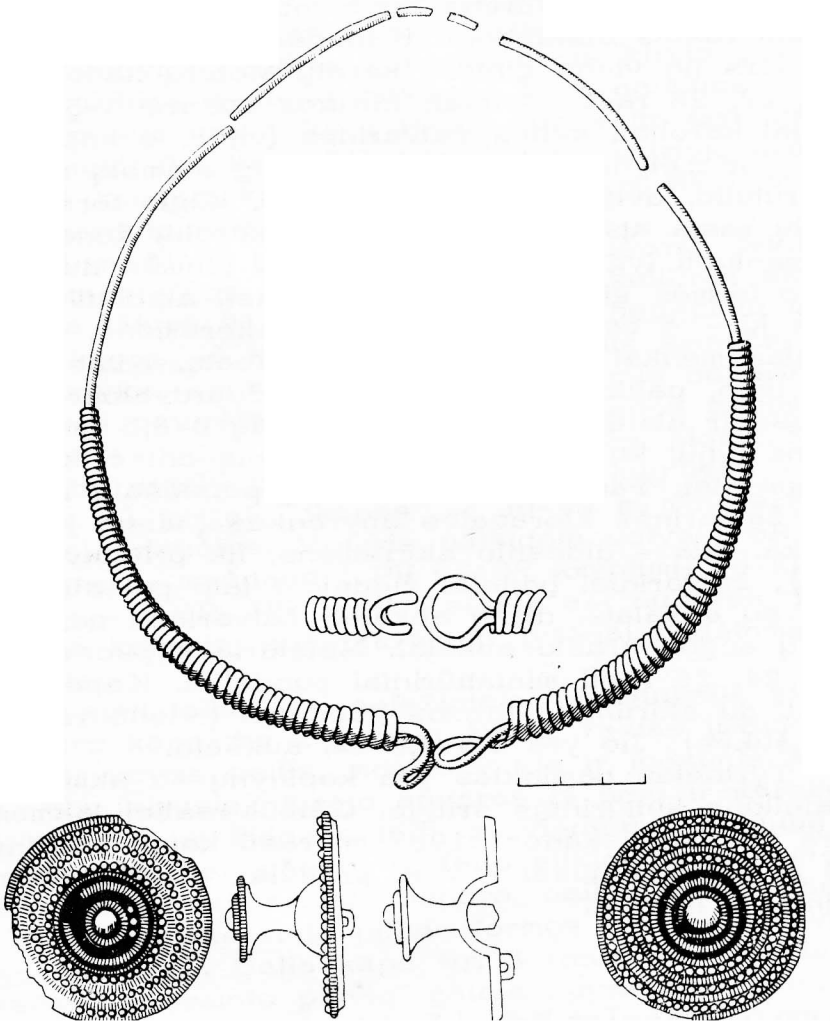

5 pav. Užpelkiai. Papuošalai iš kapo Nr. 19

Geležinių lazdelinių smeigtukų aptikta 6 kapuose, o dar vienas žalvarinis lazdelinis 14,5 cm ilgio smeigtukas rastas atsitiktinai. Kapuose dažnai buvo rasta nors po vieną gintaro karolį. Moterų kapuose Nr. 15, 22, 28 rasti vėriniai, kuriuos sudarė 8-5 gintariniai karoliai, kelios žalvarinės įvijos, o kape Nr. 22 - ir mėlyno stiklo karolis. Daug stambių suspausto rutulio, dvigubo, nupjauto kūgio, kūgio formos karolių rasta atsitiktinai. Kai kurių karolių šonai ornamentuoti lygiagrečiomis linijomis. Įdomūs du pailgi, lašo formos gintariniai kabučiai rasti atsitiktinai. Vienas jų - 4 cm ilgio, 1,2-0,9 cm skersmens, pagamintas menkai apdirbus gintaro gabalą. Kitas - 2,3 cm ilgio, pagamintas kruopščiau. Suardytuose kapuose ir atsitiktinai rasta žalvarinių 3-3,5 cm skersmens įvijų, kurios galėtų būti įvijinių antsmilkinių fragmentai. Tarp atsitiktinai rastų papuošalų išsiskiria žalvarinės storagalės apyrankės (viena jų vaikiška, kita - didesnio skersmens, tik pritaikyta vaikui), žalvariniai įvijiniai žiedai, o taip pat diržų sagtys su apkalais, diržų apkalai, žalvariniai geriamųjų ragų angos krašto apkalai. Išsiskiria kapuose Nr. 14, 15, 24, 25 rasti miniatiūriniai puodeliai. Kape Nr. 24 rasti du skirtingos formos puodeliai (vieno rastos tik šukės). Jie yra 4,3-5,5 cm aukščio.

Tyrinėtas paminklas yra kapinynų su akmenų vainikais kultūrinėje srityje. Galbūt rastieji akmenys yra vainikų liekanos? 1987 m. rasti kapai skirtini III a. antrajai pusei - V a. pradžiai, atsitiktiniai radiniai - ir VI a.

Bronius Dakanis

ŠAŠIŲ KAPINYNO (RADVILIŠKIO RAJ.) ŽVALGOMIEJI TYRINĖJIMAI

1983 m. sužinota, kad Šašių kaimo (Radviliškio raj., Grinkiškio apyl.) Pletkų sodyboje rastos 2 apy-